

УДК: 323.28:341.4
Примљено: 12. новембар 2008.
Прихваћено: 15. децембар 2008.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 4/2008.
год. 15. vol. 22.
стр. 31-56.

Ксенија Ђурић-Атанасијевић
Београд

УЛОГА МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА У СУЗБИЈАЊУ ТЕРОРИЗМА

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Питање тероризма се пред међународно право поставља као питање стварања правних појмова и примене норми које би спречиле неке терористичке акте и ублажиле или отклониле њихове последице по односе субјеката међународног права. Међународно право је морало да одреди мерила на основу којих би се неки акти, који се сматрају терористичким, сузбијали заједничком акцијом држава.

Међународно право се усредсређује на оне акте тероризма који не угрожавају безбедност и основне вредности само једне државе, већ погађају шире интересе. Суштина међународне осуде неких видова тероризма може да се нађе у битним обележјима самога дела, у чињеници да се њиме напада нека универзална вредност, која не сме да се подреди никаквом, ма како племенитом и разумљивом, политичком циљу. Свест о постојању таквих вредности није нова, али је нарочито нарасла у доба опште међузависности држава и раста тероризма са великим људским губицима.

У унутрашњем кривичном праву већине земаља тероризам се третира на два начина. Инкриминишу се саме радње које терористи предузимају као што су убиство, лишавање слободе, киднаповање и слично, без обзира на побуду и крајње циљеве извршиоца. Терористи се у том случају третирају као сви други починиоци кривичног дела. Уколико је у кривичном закону предвиђено посебно кривично дело тероризма, оно се дефинише као напад на сопствени уставни поредак и терориста може да буде строжије кажњен за такво кривично дело. Терористички акти извршени у

иностранству и против друге државе нису по правилу тиме обухваћени.

У међународном праву постоји тенденција да се дефинишу, инкриминишу и међународно гоне и неки видови унутрашњег тероризма. При томе се полази од претпоставке да извесни минимум моралног понашања треба да важи и за унутрашњополитичку борбу. У њој се не могу користити изузетно опасна, сурова и подла средства, нити могу да се нападају људи који не могу да се сматрају умешанима у сукоб, што дефинише и Протокол II Женевских конвенција.¹⁾ Поједини акти, иако везани само за једну државу, могу да изазиву моралну осуду шире међународне заједнице²⁾.

Акти унутрашњег тероризма постали су међународно релевантни када су терористи почели да се склањају у иностранство после извршења криминалног дела. Међународна питања у вези са тероризмом зато су се прво и разматрала као питања екстрадиције.³⁾

Међутим, данас је, уместо унутрашњег, домаћег, националног тероризма, чији је циљ дестабилизација државне организације, израженији међународни тероризам, односно тероризам који има било какав инострани елемент. Кад год су грађани, територија или делови друге државе укључени у терористички акт онда се он сматра актом међународног тероризма.

За терористе и терористичке организације постоји више разлога због којих су им значајне друге државе. Друга држава може да буде, пре свега, место терористичког акта, које ће произвести значајне међународно-политичке последице. Затим је то место на које ће се склонити, не очекујући екстрадицију. Друга држава може да буде и близак политичко-идеолошки партнер или простор са кога ће лакше пропагирати политички циљ и тиме потенцијално добити више следбеника. Терористички акти са елементом ино-

1) Године 1977. усвојени су допунски протоколи уз Женевске хуманитарне конвенције од 1949. године. Други протокол, који се тиче «немеђународних» сукоба, штити у извесној мери герилце. Они се дефинишу као они који имају одговорну команду и врше такву контролу над делом територије да им то омогућује да воде непрекидне и усмерене војне операције и да примењују Протокол. У настојању да се тероризам разликује од герилског рата полази се, уствари, од често помињане усамљености и малобројности терориста, које онемогућава испитивање основности и оправданости њихове борбе.

2) Унутрашњи, национално тероризам данас постоји и мањем броју земаља као што су

3) За ово питање је посебно било битно питање политичких криваца. Они су у прошлости били искључени из примене овог института када је било у питању : 1. убиство шефа државе или шефа и члана владе (атентатска клаузула); 2. када је долазило до напада на основе целокупног друштвеног уређења (социјални злочин); 3. када је дело извршено на «нечасан начин» или је нецелиходно; 4. када га је извршио неко ко има таква убеђења да представља ширу опасност; 5. када постоје уговори који не предвиђају изузимање политичких криваца (Димитријевић, В 186-187)

страности добијају више пажње медија, међународних организација и јавног мњења у свету, а тиме је и њихов ефекат већи.

Пошто не постоји општа уговорна дефиниција тероризма, већ су у правним инструментима само описују његове манифестације, често се тражио и неки инострани елемент да би терористичко дело било сматрано међународним тероризмом. Хашка конвенција о сузбијању незаконитих отмица ваздухоплова од 16. децембра 1970. примењује се само ако су место полетања и место слетања ваздухоплова на коме је деликт извршен у две различите државе. Слично је мерило монреалске Конвенције о незаконитим актима против безбедности цивилног ваздухопловства од 23. септембра 1971. Она се примењује ако су место полетања, место намераваног или стварног слетања или место где је дело извршено ван територије државе у којој је ваздухоплов регистрован.

Примена Конвенције о узимању талаца ограничена је чланом 13 - она се неће односити на дело извршено у оквиру једне државе, ако су и талац и извршилац држављани те државе и ако се извршилац нађе на њеној територији. Конвенција о спречавању аката нуклеарног тероризма наглашава у чл. 3 да се Конвенција неће примењивати када је прекршај учињен у оквиру једне државе, када су прекршилац и жртве држављани те државе и када је прекршилац пронађен на територији те државе и ни једна друга држава нема надлежност.

Постоје три основна начина за елиминисање нежељене и штетне друштвене појаве Први, најкоренитији и најрационалнији је – отклањање узрока⁴⁾. Сматрајући да борба против тероризма у међународним односима не може да буде ефикасна без утврђивања и отклањања таквих узрока, органи Уједињених нација и других међународних организација, развиле су дискусију о њиховом утврђивању, али нису успели то да учине, нити да предузму активности које би довеле до отклањања тих узрока.

Други начин сузбијања одређене појаве је коришћење превенције, односно настојање да постојећи узроци не произведу неке лоше последице. Превенција тероризма најчешће се своди на откривање потенцијалних терориста пре него што они изврше кривично дело. Број терористичких акција међународних размера свакако би се смањило када терористичке групе не би наилазиле на подршку унутар поједине земље или у иностранству. Уколико такве групе немају упориште у домаћем становништву (што најчешће значи да узроци које оне опажају не делују на друге), оне покушавају да га нађу у иностранству и да се снабдевају средствима

4) Димитријевић, В (2000): 203

потребним за акцију. Уколико ова подршка изостане, терористичке групе не могу да обезбеде људство и средства за своје активности и не могу да опстану.

Трећи начин састоји се у одвраћању које се постиже казнама – репресијом, која треба да одврати терористу од терористичког напада. Светска организација је у прошлости једине видљиве резултате у борби против тероризма на глобалном плану бележила у одвраћању, јер је репресија била једина мера која је могла да буде подржана од стране већине чланица УН. То се објашњава тиме што је лакше постићи сагласност о штетности неког понашања, него му наћи објашњење. С друге стране, структура органа међународних организација и њихово деловање погоднују сразмерно једностраним мерама које се административно могу остварити и које изгледају довољно једнообразне да би биле примењиве на сва друштва.

Различити међународни инструменти опште природе који су до сада припремљени под покровитељством УН или специјализованих агенција имају углавном један циљ – да одговоре на међународни тероризам интернационализацијом репресије. Међутим, због непостојања консензуса у одређивању појма тероризма, државе нису успеле да оснују међународни кривични трибунал чији би задатак био да кажњавају овај тип злочина. Репресија је зато остављена домаћим полицијским снагама и судовима, а њена ефикасност увелико зависи од квалитета полицијске и судске сарадње између држава.

СТРУКТУРА МЕЂУНАРОДНИХ АНТИТЕРОРИСТИЧКИХ ПРАВНИХ ИНСТРУМЕНТА

Актуелну структуру међународних антитерористичких правних инструмента чине:

- универзални споразуми, конвенције који се односе на спречавање и сузбијање међународног тероризма;
- инструменти који су усвојени на регионалном нивоу;
- декларације које су омогућиле правни оквир за међународну акцију на превенцији и сузбијању тероризма последњих година;

неки релевантни међународни споразуми, или њихови делови као што су Конвенција о безбедности особља УН и сродних организација, коју је усвојила Генерална скупштина 1994, која се све чешће сматра важним инструментом у овој области или Же-

невске конвенције из 1949 и Додатни протоколи из 1977. Правним инструментима у борби против тероризма требало би сматрати и конвенције о контроли оружја за масовно уништење. Конвенција о забрани развоја, производње и складиштења бактериолошког (биолошког) и токсичног оружја и њиховом уништавању, усвојена 10. априла 1972. године, Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала, донета 3. марта 1980 године и Конвенција о забрани развоја, производње и складиштења и употребе хемијског оружја и њиховом уништавању од 13. јануара 1993. године. Поред ових конвенција извором антитерористичког права би могла да се сматра и Универзална конвенција Поштанске уније која забрањује употребу међународног поштанског система за слање експлозива.

Извори међународног антитерористичког права не састоје се само од текстова „тврдог права“ (hard law). Независно од постојања конвенција потребно је узети у разматрање и велики број текстова меког права (soft law) које чине резолуције и друге одлуке усвојене у Уједињеним нацијама и на нивоу различитих регионалних организација. Оне својим обимом и свеобухватношћу превазилазе обим и садржину конвенција УН и регионалних организација.

Документи који немају обавезујући правни карактер за државе чланице, као што су, на пример документи Организације за европску безбедност и сарадњу, могу да имају велики значај у јачању веза и сарадње између држава чланица у сузбијању тероризма. Број оваквих аката, у виду одлука сталних тела ових организација, сваког дана је све већи и представља основу за ефикасну сарадњу и концентрацију материјалних и људских ресурса у борби против тероризма.

ПРАВНА АНТИТЕРОРИСТИЧКА КОНСТРУКЦИЈА УН

За четири деценије усвојена је 21 међународна антитерористичка конвенција – 13 универзалних⁵⁾ и 8 са регионалном приме-

5) Међународни правни инструменти, настали као инструменти УН у борби против тероризма, су: 1) Конвенција о кривичним делима и неким другим актима извршеним у ваздухоплову, Токио 14.9.1963; 2) Конвенција о сузбијању незаконитих отмица авиона, Хаг 16.12.1970; 3) Конвенција о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности цивилног ваздухопловства, Монтерал, 23.9.1971; 4) Конвенција о спречавању и кажњавању кривичних дела лица под међународном заштитом, 14.12.1973; 5) Конвенција против узимања талаца, Њујорк, 18.12.1979; 6) Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала, Њујорк и Беч, 3.3.1980; 7) Протокол о сузбијању незаконитих аката насиља на аеродромима који служе за међународни цивилни саобраћај, Монтерал, 24.2.88; 8) Конвенција о сузбијању незаконитих аката против сигурности поморске пловидбе, Рим 10.3.88 (године 2005.

ном⁶⁾. Мада су ове конвенције баве тероризмом исцепкано, одсликавајући ограничени и фрагментарни приступ, уколико би биле на снази и у потпуности примењене, оне би, потенцијално, створиле солидни правни основ за борбу против тероризма.

Од 1963. године конвенције представљају основне правне мере у борби против међународног терора у многим његовим облицима. Неки споразуми су ратификовани од стране већег броја земаља, док најновије конвенције нису на снази, јер их још није ратификовао потребан број земаља. Пожељно би, међутим, било да све земље ратификују ове основне правне инструменте за сузбијање тероризма, јер би то омогућило и ефикаснију борбу против овог облика политичког насиља.

Конвенције УН су развиле Генерална скупштина, Међународна организација за цивилну пловидбу (ИКАО) Међународна поморска организација (ИМО) и Међународна агенција за атомску енергију (ИАЕО).

КАРАКТЕРИСТИКЕ И ЕФИКАСНОСТ КОНВЕНЦИЈА

Основни циљ конвенција је да утврде оквир за међународну сарадњу међу државама и спрече или сузбију међународни тероризам. Све конвенције имају међународну примену, односно захтевају да у акту који је извршен, постоји неки од међународних елемената.

Конвенције о тероризму су усмерене на стварање мреже за сарадњу међу државама да би се обезбедило да сви терористи буду нађени, оптужени и кажњени.

-
- усвојен је Протокол на ову конвенцију); 9) Протокол о сузбијању незаконитих аката против сигурности платформи које се налазе у епиконтиненталном појасу, Рим 10.3. 88 (године 2005 усвојен је Протокол на Протокол о сузбијању незаконитих аката против сигурности платформи); 10) Конвенција о означавању пластичног експлозива ради њихове детекције, Монтерал, 1.3. 1991; 11) Међународна конвенција о спречавању терористичких напада бомбама, Њујорк, 15.12.1997; 12) Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма, Њујорк, 9.12.1999; 13) Конвенција о сузбијању аката нуклеарног тероризма; Њујорк 15. 4. 2005. године;
- 6) Конвенција о спречавању и кажњавању аката тероризма који имају облик злочина и изнуда против особа које су од међународног значаја, потписана у Вашингтону, 2 фебруара 1971; Европска конвенција о сузбијању тероризма, Стразбур, 27. 1. 1977, Конвенцију о сузбијању тероризма, Катманду, 4. 11. 1987. године (Организација јужне Азије за међународну сарадњу); Арапска конвенција о сузбијању тероризма, Каиро, 22.4.1998; Споразум о сарадњи између држава чланица Заједнице независних држава у борби против тероризма, Минск, 4. 6. 1999; Конвенција Организације исламске конференције у борби против међународног тероризма, Угадугу, 1. 7. 1999; Организација афричког јединства - Конвенција о превенцији и борби против тероризма, Алжир 14. 7 1999.; Интерамеричка конвенција против тероризма, у Брицтаун, Барбадос 3. 6. 2002. године.

Посебне врсте терористичког насиља, као што су отмице, подметање експлозива, и слично дефинисане су као прекршај према одређеној конвенцији или другачије речено, конвенције имају парцијални приступ и односе се на специфичне прекршаје.

Може се констатовати да су конвенције углавном реактивне, односно да се односе на оно што се већ догодило, осим две конвенције које се односе на нуклеарни тероризам. Универзалне конвенције се баве специфичним предметом и готово увек су усвајане као резултат кризе или спектакуларног терористичког инцидента. Отмице и саботажа у цивилном ваздухопловству 60. и 70. година прошлог века подстакле су Уједињене нације да усвоје четири конвенције које санкционишу тероризам у овој области. Такође, убиства и киднаповања дипломата довела су до усвајања конвенција које се баве заштитом дипломата, а касније је усвојена и конвенција која штити особље УН, као резултат напада на особље УН. Седамдесетих година примењивана су често киднаповања цивила, што је довело до усвајања конвенције против узимања талаца. Конвенција која се бави терористичким актима на мору уследила је када је 1985. године отет италијански брод «Акиле Лаура», док је последица случаја „Локерби“, обрања америчког авиона изнад Шкотске, било доношење Конвенције о пластичним експлозивима 1991. године. Бомбардовање америчких амбасада у Кенији и Танзанији условило је да 1998. године буде усвојена конвенција која се бавила спречавањем терористичких напада бомбама.

Конвенције као правни инструменти утврђују да тероризам угрожава невине жртве и људска права. При томе, не узимају се у обзир узроци због којих се она угрожавају и побуде оних који их угрожавају. Конвенције дефинишу прекршај и прекршиоце на које се односе и обавезују државе потписнице да примене одређене мере.

Ови правни инструменти идентификују одређене основе према којима све одговорне стране морају да утврде јурисдикцију над дефинисаним прекршајем. Поред тога, оне стварају обавезу земље у којој је осумњичени нађен да утврди јурисдикцију над прекршајем према конвенцији. Уколико му та држава не суди онда је она обавезна да изручи осумњиченог према одредбама конвенције, што се означава принципом „aut dedere aut iudicare“.

Питање ефикасности постојећих конвенција за супроставаљање тероризму може да се сагледа са макар два аспектa:

- поједине државе тешко или готово никако нису ратификовале ове инструменте, а ако то и учиниле оне их „озбиљно не спроводе.“
- појавом самоубилачког тероризма доведена је у питање највећа и права вредност конвенција да оне помажу у откривању, хапшењу и лакшем суђењу починиоцима терористичких аката.

Ефикасност конвенција лежи у доброј легислативи, али и у ефикасној примени. И у једном и у другом смислу то у пракси често није случај. Неке конвенције није ратификовао велики број држава. На пример, Конвенција о забрани узимања талаца је донета још 1979. године, али ју је до данас ратификовало само 110 земаља, а терористи често прибегавају узимању талаца.

Још је дискутабилније питање спровођења одредби конвенција, због познатог различитог третирања појединих аката политичког насиља у различитим земљама, двоструких стандарда и неспремности да се акт осуди као терористички без обзира ко је извршилац. Ово је проблем не само за земље у развоју, него и за развијене земље.

Пошто конвенције следе такозвани секторски приступ ни једна од њих није направила изузеће за националноослободилачке покрете, док су само Конвенције о бомбардовању (1997) и Међународна конвенција и финансирању (1999) забраниле експлицитно политичка изузећа у случајевима екстрадиције.

Антони Ост⁷⁾ у анализи ефикасности конвенција поставља једноставно питање: да ли се број одређених терористичких аката смањује, зато што постоје антитерористички инструменти. Ост негира овакву претпоставку и тврди да, уколико и постоји пад броја терористичких аката, то није последица конвенција већ других фактора. Ост наводи и пример: у 1968. и 1969. години било је 122 отмице авиона. Када је Хашка конвенција ступила на снагу 1971. године дошло је до значајног пада броја отмица и напада на цивилне авионе. Али то је више била последица чињенице да су напади на цивилне авионе од великог значаја за сваку земљу - због могућег губитка људских живота, али и због економско-финансијских разлога. Земље су, зато, после 1969. године увелико побољшале обезбеђење на аеродромима, контролу путника и пртљага. Ост наводи да постоји још једна резерва када је процена ефикасности конвенција у питању. Конвенције су потребне само онда када неформални

7) Anthony Aust, Counter-Terrorism- A New Approach, Max Planck Yearbook of United Nations Law (2001) str. 285-306

механизми - већа сарадња земаља на дипломатском, полицијском и судском нивоу сарадње - нису довољни.

Друго, очигледно је да успостављење конвенција са квазиуниверзалном јурисдикцијом и тиме већом вероватноћом хапшења и оптужби починилаца терористичког акта није утицало на смањење насиља. Претпоставка да ће свест потенцијалног терористе о кажњивости дела и обавези било које државе у свету да га казни утицати на одвраћање од тероризма, постала је нереална због интензивирања самоубилачког тероризма. Број оних који су инспирисани, обучени и можда злоупотребљени да жртвују сопствени живот извођењем терористичког насиља, све је већи.⁸⁾

Ова критика ипак не треба да доведе у сумњу потребу универзалних антитерористичких споразума. Постојање оваквих инструмената под окриљем светске организације омогућава свим државама да постану део нормативне борбе против тероризма, ма какав облик и снагу он имао. Спремност на сузбијање овог безбедносног проблема и одговорност које државе преузимају ратификацијом универзалних инструмената представља значајан допринос решавању проблема тероризма. Проблеми у ефикасности конвенција за сузбијање тероризма који су наведени проблеми су и других докумената међународног права, а могу да буду сагледани и као проблеми у ефикасности УН.

ОПШТА КОНВЕНЦИЈА

Поједини правници међународног права⁹⁾ сматрају да је основна улога међународног антитерористичког права да се створи једна општа, свеобухватна (comprehensive) конвенција против тероризма.¹⁰⁾

8) Дела екстремног тероризма могу да почине ad hoc групе мотивисане верским уверењима или верском осветом, насилни десничарски екстремисти и сетке које верују у апокалипсу и миленијумски преокрет, сматра Џесика Стерн (2003) стр.11

9) Georges Abi-Saab (Enforcing International Law Norms Against Terrorism, стр. XX – XXI)

10) Питање усвајања Опште (свеобухватне) конвенције УН старо је неколико деценија.. Предлог за њену израду поднеле су несврстане земље и идеја је прихваћена са 151 гласом «за» и 2 уздржана (Либан и Сирија). Генерална скупштина и њен Ad hoc комитет већ годинама покушавају да дођу до текста једне такве конвенције. Уједињеним нацијама су била достављена два предлога опште конвенције против тероризма. Први су дале Сједињене Америчке Државе још 1972. године, после киднаповања и убиства једанаесторице израелских спортиста на Олимпијским играма у Минхену, као и других спектакуларних аката тероризма. У уводу предлога Конвенције о спречавању и кажњавању одређених аката међународног тероризма, поднетом 25. септембра те године, САД су покушале да отклоне забринутост неких држава да је Конвенција усмерена против национално-ослободилачких покрета. САД су указивале да је конвенција ограничена на особе које бесправно убијају, проузрокују озбиљна телесна оштећења

Општа конвенција би комбиновала све постојеће конвенције у вези са тероризмом у један ажуриран текст који би елиминисао празнине и неодређености које постоје у садашњим конвенцијама, али не би учинио сувишним све претходне конвенције.¹¹⁾ Она би требало да буде изграђена да основним принципима који су већ представљени у антитерористичким конвенцијама: значај третирања терористичких дела као кривичних, њихову законску кажњивост и захтев за процесуирањем или екстрадицијом починилца; снажан позив земљама чланицама да предузму акције да спрече терористичке акте и нагласак на потреби земаља чланица да сарађују, размењују информације и узајамно обезбеђују највећу могућу помоћ у вези са спречавањем, истрагама и процесуирањем терористичких аката.

Конвенција би омогућила чвршће везе у међународној сарадњи, не само у смислу обавезе да се уложи напори за сузбијање тероризма, већ такође и у смислу обавеза да се постигну одређени резултати. а захтевала би и елиминисање законских норми које стварају изузетке у вези са кривичношћу дела на политичкој, филозофској, идеолошкој, расној, етничко, религијској или сличној основи.

Општа конвенција би требало, такође, да буде довољно широка да обухвати све раније признате облике терористичког насиља који су дефинисани у постојећим антитерористичким конвенцијама. али и да обухвати видове тероризма који нису постојали у претходним конвенцијама, а предвиђају технолошки напредак и промене понашања. Ово може да укључи претњу оружјем за масовно уништавање, сајбер-тероризам и да антиципира други научни и технолошки развој.

Највећи проблем, присутан приликом израде опште конвенције, био је проблем дефиниције тероризма. Шта разликује „терористичку организацију“ од «ослободилачког покрета»? Да ли искључује активности националних оружаних снага, чак иако је очигледно да чине акт тероризма, односно шта представља „државни тероризам“? Арапски дипломати настављају да тврде да свака општа дефиниција тероризма треба да укључи феномен „државног тероризма“ и да га разликује од права на самоопредељење. Организација Исламске конференције и Арапска лига инсистирају да

или киднапују друге особе...Мада је било држава које су желеле да постигну компромис око предлога Сједињених Америчких Држава, иницијатива није била успешна. Индија је 2000. године доставила други предлог опште конвенције који се још увек разматра.

11) Специфичне дефиниције дела ће наставити да усмеравају националне законодавце у примени легислативе.

споразум треба да искључи могућност да се терористима сматрају они који су укључени у борбу против „стране окупације“. Ово би се, према њиховом предлогу односило и на ослободилачке покрете укључујући Палестинску ослободилачку армију и Либанску милицију, Хезболах који се супростављају израелским активностима.

После хитних мера предузетих од стране Савета безбедности поводом терористичких напада на САД 2001. године настала је нова ситуација у борби против тероризма. Позивајући се на Главу 7 Повеље УН Савет је једногласно донео резолуцију која под претњом санкцијама захтева од свих држава потпун прекид свих веза и пружање помоћи терористичким организацијама, доношење одговарајућег законодавства и изричито признаје право државама на индивидуалну и колективну самоодбрану у борби против међународног тероризма. Поред тога, Савет безбедности установљава и специјални комитет, чиме је репресивна снага међународног права у случајевима када се доведу у питање заједнички интереси међународне заједнице као целине значајно ојачала.

Имајући у виду овакве одлуке Савета безбедности, поједини стручњаци за међународно право су поставили питање сврсисходности усвајања опште конвенције о тероризму често наводи као најважнији будући задатак у сузбијању тероризма. Сматра се да не треба очекивати сагласност око дефиниције тероризма, као и да је у борби против тероризма потребна конкретизација, који предлог опште конвенције не нуди.

Не постоји, такође, ни један међународни суд који би био надлежан за суђења појединцима оптуженима за терористичке акте. Међународни кривични суд би можда могао да буде оспособљен за ове случајеве,¹²⁾ али до сада није постојала политичка воља за то.

Међутим, и поред оваквих дилема, већина земаља, чланица УН и правника сматра да би општи споразум УН унапредио међународне правне инструменте за сузбијање тероризма.

12) Једино дело по статуту овог суда које би могло да покрије акте међународног тероризма су злочини против човечности. Злочини против човечности укључују убиства која су почињена као део широког или систематског напада који је усмерен против цивилног становништва», члан 7. Мада овај прекршај има намеру, пре свега да покрије злочине које су починиле владе, он није ограничен само овом активношћу. Оваква интерпретација би имала унутрашњу доследност, али би поставила теористичка дела на ниво међународних злочина, што нису учиниле антитерористичке конвенције. У сваком случају, Савет безбедности би могао да оснује кривични суд који би могао да суди за специфична дела тероризма и који не би био ограничен ретроактивношћу ових акција.

ФУНКЦИОНАЛНИ ПРИСТУП ТЕРОРИЗМУ У АКТУЕЛНИМ АНТИТЕРОРИСТИЧ- КИМ ИНСТРУМЕНТИМА

У антитерористичком међународном праву су остварена значајна достигнућа, али, без обзира колико била значајна, она не могу да се сматрају потпуно развијеним процесом. Данас је очигледно да би правни основ сам по себи требало да буде осавремењен и затим претворен у практично средство борбе против тероризма.

Функционални прилаз тероризму, карактеристичан за данашње међународне односе и активност међународних организације, више није усмерен само на репресивност, већ све више развија и правну превенцију. Међународно право треба да има за циљ да одврати потенцијалног починиоца од напада на цивилно становништво респресивним мерама, али мора и да спречи терористичке акте.

У том смислу развијају се области **права и инструменти битни за превенцију**, док су у претходном периоду међународни инструменти били само из области кривичног права. У актуелном међународном антитерористичком праву постоји такође и **вертикални правац развоја**, јер универзална организација доноси главне инструменте који треба да буду конкретизовани кроз специјализоване и регионалне организације.¹³⁾

ОДВРАЋАЊЕ

Одвраћајући ефекат међународног права заснива се на комбинацији хармонизације кривичног права држава и његове ефикасне примене.

Напади на одређене мете се третирају као кривична дела, што има за циљ заштиту одређених мета као што су авиони, бродови, нуклеарни објекти, дипломатско особље. Ово је проширено у међународним инструментима и на укупно становништво као могуће мете терориста. У питању су таоци, жртве бомбардовања или нуклеарног тероризма.

За антитерористичке конвенције суверенитет држава је још веома битан, јер се терористичка дела не третирају као међународни злочини. Ова дела остају, пре свега, кривична дела којима треба да се баве национални правни системи. Конвенције се обраћају државама и захтевају од њих да претворе наведена кривична дела

13) Volker Roben, конференција "Terrorism as a Challenge for National and International Law"

тероризма у кривична дела у свом законодавству односно држава мора да инкриминише акте на које се односи конвенција. Изузимајући Конвенцију о таоцима, ови правни инструменти се односе на одређена кривична дела без обзира на намеру извршиоца. Они се такође односе и на акте који су учињени са намером да се изврши притисак на владу да учини нешто или да се уздржи од чињења.

Национални судови морају да казне починиоце терористичких дела оштром казном. Међутим, међународни инструменти, због потребе да буду прихватљиве за што већи број држава, не дефинишу колика је та казна.

Поред тога, конвенције се односе на све особе, без обзира да ли су приватна лица или владини службеници и не признају било какав имунитет, а кривичним делима се сматра не само извршење дела, него и саучесништво и подстицај на извршење терористичког акта.

ЕФИКАСНА ПРИМЕНА

Извесни злочини се данас сматрају тако далекосежним да су њима погођени не само директна жртва и локална и национална друштва, него доводе у опасност и међународну заједницу у целини. Када већ злочин није спречен, треба учинити напор да се осигура и надокнади штета и примени репресија која ће казнити и спречити нове злочине. У том смислу међународни правни инструменти захтевају од држава да примене одређено понашање према починиоцима терористичких аката.

ОНЕМОГУЋАВАЊЕ ЗАШТИТЕ ТЕРОРИСТА

Од великог је значаја, пре свега, да се онемогући пружање уточишта за починиоце терористичких аката. Починилац самоубилачког акта не може, наравно, да буде одвраћен могућношћу да буде осуђењен због свог дела. Али, ни данас нису сви терористички напади самоубилачки, па је најважније да оне особе које управљају терористичком мрежом могу да буду суочене са суђењем. Сви инструменти, осим Токијске конвенције, имају у својој основи главни принцип да наводни починилац не сме да пронађе уточиште на територији друге државе, без обзира на своју националност или злочин који је починио. Мада се формулације разликују, ово је учињено у свим конвенцијама на три начина: увођењем јединственог и обавезујућег приступа судској надлежности-јурис-

дикцији, принципом *aut dedere aut judicare* и захтевом за ефикасан екстрадициони процес.

Установљавање и примена јурисдикције

Једна од главних препрека у вези са потребом да се оптимализује међународна сарадња у примени кривичног права односи се на питање судске надлежности.

У принципу терористички злочини морају да буду истражени и процесуирани на исти начин као и други злочини. Злочине истражују власти државе у којој су се догодили.¹⁴⁾ Међутим, опште међународно право не забрањује државама да проширују примену својих закона и надлежност својих судова. Према конвенцијама, државе чланице **морају** да установе своју јурисдикцију над кривичним делима које свака конвенција утврђује, уколико су почињени на њеној територији, односно, од стране макар једног њеног држављана или на броду под њеном заставом и регистрованој авиону.

Поставља се питање да ли се одредбе о јурисдикцији у конвенцијама односе на држављане треће државе, када злочин није почињен на територији државе, њеном броду или авиону и особа није повезана са државом на чијој се територији налази.

Да би се избегло да терориста избегне кажњавање, конвенције захтевају од држава да утврде кривичну јурисдикцију и за друге случајеве. Конвенције захтевају да, чак и када злочин или наводни починилац нема везе са одређеном државом, она мора да обезбеди своју јурисдикцију над починиоцем уколико је он присутан или пронађен на њеној територији. Са изузетком поново Токијског документа¹⁵⁾, конвенције траже да се направи прелиминарна истрага о чињеницама одређеног случаја према националном законо-

14) Покушаји појединих земаља Европске уније да омогуће органима ове организације да могу да истражују злочине на свим територијама држава чланица није (још увек) прихваћена

15) Токијска конвенција је формулисана са циљем да утврди континуитет јурисдикције над кривичним делима почињеним на међународним летовима. Она признаје да је земља у којој је ваздухоплов легално регистрован надлежна да употреби надлежност над делом које је учињено у авиону када је на међународним летовима. Држава потписница, иако није држава регистрације ваздухоплова, може да захтева своју кривичну надлежност када:

- акт утиче на територију те државе
- прекршај је почињен од стране или против држављана и резидената такве државе
- прекршај је против безбедности државе
- прекршај се састоји у неиспуњавању правила која се односе на лет ваздухопловних снага државе

давству. Када је починилац кривичног дела присутан на територији неке државе, она мора, у складу са својим законима, да га лиши слободе или да предузме друге мере које ће омогућити кривично процесуирање или екстрадицију независно од места злочина и питања да ли је ТА држава добила захтев за привремено хапшење или формални захтев за екстрадицију.

Конвенције не прецизирају која држава има приоритет у јурисдикцији. У пракси, држава која има починиоца у свом затвору, има прва могућност да му суди, али уколико то не уради има обавезу да започне процедуру за екстрадицију.

У екстремним случајевима држава може, на хуманитарном плану, да гарантује слободан пролазак преко своје територије починиоцима кривичних дела како би се, на пример, спасли животи талаца или обезбедило њихово пуштање.

Екстрадиција

У међународном праву не постоје одредбе које указују да међународна сарадња у кривичним питањима може да спречи било коју државу да протера, депортује, преда или испоручи странца, страног држављанина или становника друге државе.¹⁶⁾ Одредбе о екстрадицији, међутим, дају могућност државама да не врше екстрадицију својих сопствених држављана, али се онда претпоставља да ће се осумњичени суочити са процесом у земљи, која је одбила да га испоручи по екстрадиционом захтеву.

Конвенције су усвојиле суштински негативан став утврђујући да мотивација, укључујући политичку и религијску, не оправдава одређени акт. Ипак, мотивација ограничава обавезу за екстрадицију, односно екстрадиције не треба да буде ако наводни починилац ризикује да буде процесуиран само због својих циљева.

У случају тероризма, екстрадиција може да буде најбоља опција, јер може да обезбеди успешно суђење. Оно треба да буде организовано тамо где га најадекватније омогућавају истрага, тежина доказа и сведоци. У целини неизручење треба да буде равно суђењу у складу са принципом *aut dedere aut judicare*.

Уговори о екстрадицији захтевају да је кривично дело почињено на територији државе која тражи екстрадицију. Одредбе утврђују неколико легитимних разлога зашто државе могу да од-

- извршење јурисдикције је потребно да би се обезбедила обавеза државе према другим међународним спрозумима. (члан 4.)

16) Постоји неколико изузетка: када је у питању право избеглица као и општа људска права (Конвенција о избеглицама из 1951. чл 33, Европска конвенција о људским правима, чл 3 и Конвенција против тортуре из 1984).

бију екстрадицију: уколико је особа сопствени држављанин, а унутрашњи закони забрањују екстрадицију и уколико држава исказује неповерење у правичност другог правног система и/или у тужилаштво друге државе.¹⁷⁾

Конвенције не покушавају да утврде шему приоритета у питањима јурисдикције или екстрадиције. Право јурисдикције можда би требало да се утврди на неутралном форуму, у крајњој инстанци у Савету безбедности УН. Прецедент у том смислу је случај Локерби где, је, поступајући у складу са Главом 7 Повеље УН, Савет безбедности захтевао да Либија испоручи осумњичене за обарање америчког авиона изнад Шкотске или оптужница против Осаме бин Ладена и његових сарадника када је захтевано да талибани „одмах“ предају Осаму бин Ладена Сједињеним Америчким Државама.

У вези са екстрадицијом могуће је поставити питање политичких изузетака. У неким екстрадиционим уговорима и националном праву институција се да уколико су злочини почињени са политичким мотивом, онда злочинац не може да буде испоручен. С озбиром на то да је већина терориста починила дело са политичким мотивом, ово би могло знатно да спречи екстрадицију за терористичке злочине. Зато су неки инструменти отишли даље и захтевали да било какво позивање на политичке мотиве не онемогућава испоручење, односно кажњавање терористе. Конвенције о бомбардовању (1997) и финансирању (1999) експлицитно забрањују политичке изузетке. Европска конвенција о сузбијању тероризма даје листу у коју је уврстила одређени број озбиљних злочина који се, у циљу екстрадиције, не третирају као политички.¹⁸⁾

17) Ово се усложњава различитим регионалним стандардима у људским правима. Европске државе су чланице Европске конвенције о људским правима у коме члан 3 забрањује екстрадицију починиоца, а многе су чланице и Протокола 6 ове конвенције, који ставља ван закона смртну казну у мирnodopско време. У овом случају могуће је да државе чланице ове конвенције дозволе екстрадицију, само уколико постоји захтев и гаранција треће државе да за испорученог неће бити тражена смртна казна.

18) Чл. 1 ове конвенције наводи да таквим преступом не сматрају а) преступи обухваћени пољем примене Конвенције за сузбијање незаконитих заробљавања ваздушних летелица, потписане у Хагу 16. децембра 1970. б) преступи обухваћени пољем примене Конвенције за сузбијање незаконитих радњи уперених против безбедности цивилне авијације, потписане у Монреалу 23. септембра 1971 године; в) тешки преступи који представљају атак на живот, телесн интегритет или слободу лица са правом на међународну заштиту, укључујући и дипломатско особље; г) преступи који обухватају отмицу, узимање талаца или самовољно лишавање слободе; д) преступи који обухватају употребу бомби, граната, ракета, аутоматског ватреног оружја и експлозивних писама или пакета у мери у којој такво коришћење представља опасност за људе; ж) покушаји чињења претходно наведених преступа или учешће у виду коаутора или саучесника које чини или прави покушај чињења таквог преступа. Политички изузетак мора да буде јасно одвојен од клаузуле у многим конвенцијама да екстрадиција може да се одбије

КРИВИЧНО ГОЊЕЊЕ

Међународни стандарди у вези са обавезом да држава кривично гони починиоца терористичког акта, уколико га не испоручи другој држави, наглашавају само да се на то процесуирање примењује национално право. Али, постоји одређени стандард који каже да државе треба да приступе кривичном гоњену онако како то чине у случајевима других тешких кривичних дела према свом законодавству.

ПРЕВЕНЦИЈА

Дискусија о процесуирању пред националним судовима је значајна, али не може да допринесе повећању безбедности. То је посебно постало актуелно са интензивирањем нове новог типа терористичке претње - међународне мреже терориста, чији су чланови и самоубице.

Било је потребно да се конвенцијама, односно међународним правом, обезбеди спречавање терористичких напада и стварање безбедног међународног окружења. У том смислу Резолуција Савета безбедности 1373 је свеобухватан одговор на жељу међународне заједнице да онемогући терористима средства њихове трговине, финасирања, тајности, оружја и склоништа. Али, и изван број конвенција и напора других организација има за циљ да онемогући приступ средствима којима терористи могу да изведу своје насилне акте.

Акци савременог мегатероризма су сложени и траже ангажовање значајних средстава. Зато је основна идеја правних инструмената за превенцију и сузбијање тероризма онемогућавање да терористи дођу до средстава којима ће извести те нападе. То се пре свега односи на финансирање, као и на онемогућавање да терористи дођу до експлозива и разлитичих врста оружја као што су хемијско, биолошко или нуклеано-радиолошко оружје.

ФИНАНСИРАЊЕ

Генерална скупштина УН усвојила је децембра 1999. **Међународну конвенцију о сузбијању финансирања тероризма.** Циљ те конвенције је да помогне у спречавању тероризма пресеца-

уколико се тражи у циљу процесуирања или прогањања особе због њених политичких ставова.

њем фондова који су потребни терористима да би извршили злочине. То подразумева и административне и репресивне инструменте.

Конвенција сматра кривичним делом широк спектар активности које имају намеру да финансијски подрже терористичке активности, без обзира да ли је терористички акт већ почињен, да ли су фондови стечени легално или нелегално и да ли су већ искоришћени за финансирање терористичких аката.

Питање финансирања терористичких група постоје све више значајно, јер према проценама Међународног монетарног фонда, прање новца у светским размерама достиже два до пет одсто глобалног бруто домаћег производа. У свету се годишње „опере“ између 600 милијарди и 1,5 билиона долара, а део тог новца стиже до терористичких организација. Највећи део новца прикупља се од шверца дроге, препродаје оружја као и вишегодишње трговине људима и имигрантима. Према обавештајним подацима, средстава се прикупљају у цамијама и исламским културним центрима у појединим исламским земљама, али и у западним земљама.¹⁹⁾ У извештају ЦИА представљеном у Уједињеним нацијама 2005. године изнет је податак да су у последњих десет година организације ци хада финансиране са 300 до 500 милиона долара.²⁰⁾

За слање новца екстремистичким организацијама користе се илегални канали, које је наравно тешко контролисати. Обично се у те сврхе служе агенције за трансфер новца, слање новца из земље у земљу који се могао подизати само путем одређене шифре и особа које лично носе новац од земље до земље.²¹⁾

ЕКСПЛОЗИВ

Терористи су, углавном, конвенционални у употреби оружја, јер користе експлозив и бомбе. **Конвенција о обележавању пла-**

19) Према извештају Италијанске обавештајне службе (SIZMI) који је предала Представничком дому у Риму, велике суме новца из Италије пребацују се илегални каналима исламским екстремистичким организацијама у Босни, Авганистану, Азербејџану, Либији и другим земљама („Република“, Рим, 4. августа 2005. године)

20) Reuters, Брисел, 30. јануар 2005.

21) Европска унија је крајем септембра 2005. године објавила предлог нових прописа за сузбијање прања новца и спречавање финансирања терориста, који, уз евентуалне примене финансијских институција, треба да ступе на снагу 2007. године. Предложени нови прописи садржани су у Трећој директиви којом се дефинише појам прања новца и одређују правила за откривање нелегално стечених средстава. Та правила нису само обавезујућа за банке и осигуравајуће компаније, већ и за адвокате, одиторе, пореске саветнике, трговце некретнинама и све друге који обављају услуге које се плаћају готовином у износу већем од 15.000 евра. Прописима се, између осталог, предвиђа да финансијске институције спровode посебне провере «политички експонираних особа» из других чланица ЕУ или трећих земаља. (Reuters, Брисел, 30. септембар 2005).

стичног експлозива у циљу детекције ограничава употребу необележеног пластичног експлозива који може да буде употребљен у ваздушним саботажама. Конвенција обавезује државе да обезбеде хемијско обележавање како би олакшала детекција пластичног експлозива. Државе су, и исто време, обавезне и да обезбеде ефикасну контролу над „неозначеним пластичним експлозивом“, односно оним који не садржи један од детектујућих агенаса који је описан у техничком прилогу те конвенције.

ОРУЖЈЕ ЗА МАСОВНО УНИШТАВАЊЕ

Осим Аум Шинрикиовог напада сарином у Токијској железници 1995. године и (нејасне) употребе антракса у појединим градовима САД у октобру 2001. године²²⁾, сви терористички акти у последње две деценије су били конвенционални. Терористи се задржавају на експлозиву, бомбама, запаљивим бомбама, подметању пожара, оружаним нападима, киднаповањима и вандализму чак и када изводе акте чији је број жртава велики - као што су напади у Њујорку и Вашингтону, Москви, Мадриду или Лондону.

Број терористичких напада је опао крајем 90-тих година прошлог века, али је тероризам постао највећи међународни безбедносни проблем. Разлог за овакав парадокс налази се не само у чињеници да данашњи тероризам производи велики број жртава већ, можда још значајније, да је могућа његова веза са оружјем за масовно уништавање и изазивање још већих последица.

Терористи су сматрали да је употреба оружја за масовно уништавање контрапродуктивна за достизање политичког циља и добијање јавне подршке за тај циљ. Стручњак за тероризам Брајан Џенкис је констатовао још 1977. у вези са могућом употребом нуклераног оружја «Терористи желе да много људи гледа, а не да много људи умре».²³⁾ Овај разлог је могао да буде проширен и на биолошко и хемијско оружје.

Неки коментатори упозоравају, међутим, да саможртвовање може да промени став терориста према оружју за масовно уништавање. Тешко да би такво оружје употребиле секуларне терористичке организације са политичким циљевима за које је потребна подршка јавности. Међутим, могуће је да појединци, чији је циљ

22) Године 1984 чланови Рајнише (Rajneeshee) култа из Орегона, САД намерно су заразили бактеријом салмонелом салату у једном ресторану у граду Даласу. Више од 750 људи је имало стомачне тегобе, а циљ ове групе је био не да убију људе него да задрже могуће гласаче код куће, како би локални избори ишли на руку овом култу.

23) Jenkins Brian (1977) стр 8

пре освета и изазивање хаоса и патњи, него постизање одређеног политичког циља, употребе и такво оружје уколико им оно буде доступно. Могуће је претпоставити да би оружје за масовно уништавање могле да употребе религиозне терористичке групе желе да импресионирају бога, а не јавност, екстремне десничарске организације или секте које предвиђају апокалипсу.²⁴⁾

Због ове актуелне и реалне опасности, многе државе и међународне организације заокупљене су, с једне стране, пажњом да било која врста тзв *ABC* (atomic, biological, chemical) оружја не доспе у руке терориста, а, с друге стране, развијањем капацитета за одбрану од оружја за масовно уништавање.

Нуклеарна енергија може да буде не само мета терористичког напада, него и средство којим терористи могу да се послуже.²⁵⁾ Нуклеарни споразум о непролиферацији²⁶⁾ тражи од чланица, земља које немају нуклеарно оружје, да ставе свој нуклеарни материјал под међународну контролу. Такође, тражи се утврђивање стандарда за безбедно вођење нуклеарних активности. Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала из 1980. године тражи физичку заштиту само за материјал који се транспортује у међународном саобраћају. Зато је било неопходно да се донесе инструмент који би спречио коришћење нуклеарног оружја од стране терориста. **Конвенција о сузбијању аката нуклеарног тероризма** усвојена је априла 2005. године и представља последњу у низу антитерористичких конвенција светске организације.

Конвенција о хемијском оружју забрањује развој, производњу и употребу хемијског оружја и ствара правну основу на исти начин као и специфичне антитерористичке конвенције које се баве овом претњом. Конвенција тражи од својих чланица да обезбеде национално законодавство, укључујући и казнено. Према конвенцији постојећи стокови хемијског оружја ће бити униште-

24) Stern, J (1999) стр.11

25) Међународна агенција за атомску енергију (IAEO) развила је свеобухватни прилаз у планирању и заштити против нуклеаног тероризма. Агенција се бави физичком заштитом нуклеарног материјала и инсталација, откривањем и онемогућавањем нелегалне трговине нуклеарним материјалом, унапређењем припадања одговарајућим међународним инструментима, стварањем законских и стручних инструмената држава, безбедношћу и обезбеђењем радиоактивних извора, заштитом информационе технолошке структуре, мерама ванредних ситуација у државама и Агенцији. Да би охрабрила државе да примене међународне инструменте релевантне за заштиту од нуклеарног тероризма Агенција намерава да оформи тимове експерата који ће бити у могућности да саветују чланице о овим питањима. Рад је почео на идентификацији експерата и припреми бекграунд материјала.

26) Овај споразум је донет 1968. године и он прави разлику између земаља које су користиле нуклеарну енергију пре децембра 1967. и оних које нису.

ни и режим непролиферације хемикалија двоструке намене, „dual-use“ од којих може да се произведе хемијско оружје. У том смислу Конвенција обезбеђује различите врсте инспекција.

Конвенција о забрани развоја, производње и складиштења бактериолошког (биолошког) и токсичног оружја и о њиховом уништавању потписана је још 1972. године. Међутим, пошто овом конвенцијом није основано међународно тело које би нагледало његову примену, одржана је конференција 2001. године на којој је припремљен додатни протокол. (САД нису потписале овај протокол.)

КАНАЛИ КОМУНИКАЦИЈЕ

Терористички акти могу да употребе међународне канале комуникација као пут или могућност за реализацију терористичких аката или за транспорт потребног оружја или друге логистичке подршке.

Спречавање обе врсте напада – на луке и транспорт бродова - задатак је Међународне организације за поморство (ИМО) према **Конвенцији о сузбијању незаконитих аката против сигурности поморске пловидбе**, усвојеној 1974. године. Крајем 2002. године Конференција чланица Међународне организације за поморство допунила је ову конвенцију такозваним **Правилником²⁷⁾ о безбедности бродова**. У суштини, Правилник полази од тога да је обезбеђивање сигурности бродова и капацитета лука, ризична менаџерска активност. Циљ правилника је да обезбеди стандардизован, конзистентан оквир за процењени ризик. Концепт менаџмента је оличен у правилнику низом минималних функционалних безбедносних захтева за бродове и лучке капацитете. Бродови су објекти сталног прегледа, верификација, потврда и контрола да би се утврдило да су њихове безбедносне мере примењене.

Монтреалска конвенција и Протокол на ту конвенцију, који укључује акте насиља на међународним аеродромима, у ствари су први уговори који се односе на сузбијање терористичког акта. Међународна организација за цивилно ваздухопловство је припремила и административне мере, односно управљање кризама, слично као и ИМО да би утврдила процедуре за поступање у ситуацијама угрожености од терористичких аката ваздухоплова и аеродрома.

27) Конвенцију прати и Протокол о сузбијању незаконитих аката против сигурности платформи за бушење нафте, које се налаз у епиконтитнеталном појасу, потписан у Риму 1988.

У својој Основној резолуцији из 1996. године Генерална скупштина се такође бавила и **питањима граничних прелаза и миграције**, односно азила. Од држава је захтевано да предузму ефикасне и одлучне мере у складу са релевантним одредбама међународног права и стандарда људских права за брзу и коначну елиминацију међународног тероризма.

СРБИЈА И МЕЂУНАРОДНО АНТИ-ТЕРОРИСТИЧКО ПРАВО

Сматрамо да је потребно само укратко да се констатује какав је однос Србије према међународним правним антитерористичким инструментима.

СРЈ, односно државна заједница Србија и Црна Гора је сукцесорским изјавама регулисала статус у седам међународних конвенција које су УН усвојиле од 1963. до 1980. године. Преосалих шест конвенција је ратификовано у периоду од 2001. до 2005. године. Према члану 60. Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора, Србија је правни следбеник ове државне творевине, чиме је Србија правно преузела и све међународне споразуме које су ратификовале државе-претходнице.

Од регионалних конвенција СРЈ је 2001. године ратификовала Европску конвенцију о сузбијању тероризма, која је донета у Стразбуру 1977. године,.

Србија и њене претходнице – СФРЈ, СРЈ и Србија и Црна Гора - су поред активности у стварању међународног правног оквира за борбу против тероризма, предузимале и ефикасне мере за примену антитерористичких универзалних уговора – од предузимања мера у заштити ваздухоплова, уношења у своје законодавство одредби о тероризму до контроле и уништавања материјала који могу да имају двоструку употребу и буду злоупотребљени за

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Међународно право има значајну улогу у сузбијању тероризма. У постојећем антитерористичком међународном праву оставрена су вредна достигнућа, али она не могу да се сматрају потпуно развијеним процесом. Неопходно је осавременили правни однос и претворити га у практично средство борбе против тероризма.

Борба против тероризма ван правног оквира носи у себи опасност од арбитрарности, двоструких стандарда и примене „права јачега“. При томе смо из разматрања чак изоставили проблем „државног тероризма“

Поред остваривања два захтева - завршетка глобалне обавезујуће свеобухватне опште антитерористичке конвенције са снажнијим механизмима примене и усвајања општеприхваћене дефиниције тероризма, укључујући општу листу категорија терористичких злочина и заједничке опште казне и стварања и/или међународног суда - потребна су и друга, суштинска појашњавања и одлуке у области међународног права. Међу њима су:

- разматрање питања екстрадиције особа осумњичених да су починили терористичке злочине;
- разматрање заједничких норми које се односе на одговорност и казне за особе које се сматрају одговорнима за терористичка дела учињена у њихову корист;
- разјашњавање питања која се односе на право прибегавања употреби војне силе ван националне територије као одговор на терористичке нападе узимајући у обзир одредбе Повеље УН и друге значајне норме и принципе међународног права;
- остваривање међународне одговорности држава које крше обавезе да се уздржавају од организовања, подстрекивања, помагања или учешћа у терористичким актима на територијама других држава, или од пристанка или активности унутар њихових територија које су усмерене на чињене таквих аката.²⁸⁾

Међународно право, чији је извор правна конструкција Уједињених нација, среће се са проблемом државно-центристичког приступа с једне стране и решавања недржавних проблема, као што је терористичко насиље. Како одговорити тероризму, а не повредити норме међународног права створеног под окриљем светске организације у којима је субјект држава.

Међународне правнике чека задатак пре свега да створе:

- оквир за принципијелну реформу постојећих правила како би се установили услови за акцију у ситуацијама промењених безбедносних императива и вредности. Захтева се да одговор буде, пре свега, неоружани, односно да то буде акција заснована на међународном праву, пошто

28) Ecobescu.N...(2003) стр. 29

оно прави разлику између индивидуалне и државне акције.

- промене у међународном праву које ће омогућити правно заснован одговор на деловање недржавних субјеката;
- стварање нормативног за ефикасно супростављање терористичким опасностима, за одвраћање колико и за репресију;
- успостављање снажног међународног механизма за ефикасно надгледање примене предочених мера против тероризма, поред снажења међународне правне основе. Може да се предвиди, на пример постепена трансформација Комитета за борбу против тероризма СБ у моћну УН агенцију, која нуди мрежу регионалних структура и директно сарађује са националним органима који се боре против тероризма;
- сагледавање борбе против тероризма у вези са борбом против организованог криминала и другим претњама светском миру и безбедности. Могла би да се усвоји и УН Платформа за глобалну борбу против тероризма, организованог криминала и других претњи људској безбедности, миру и преживљавању цивилизације.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Aust, A. (2001). *Counter-Terrorism-A New Approach*. Max Planck Yearbook of United Nations Law
- Bassiouni, C. (2000). *International Terrorism: Multilateral Conventions (1937-2001)*, Transnational Publishers, Int. Ardsley, New York
- Димитријевић, В. (2000) *Тероризам* – Београд: К.В.С.
- Documents of the UN, www.un.org
- Ecobescu, N, Micu, N, Voicu, I (2003) *Fighting Terrorism*, Romanian Institute of International Studies “Nicolae Titulescu”, Bucharest
- Elagab, O (1997) *International Law Documents Relating to Terrorism*, London/Sydney
- The Fight against Terrorism*.(December 2003).Council of Europe standards, Strasbourg
- Guelke, A - предавања на специјалистичким студијама Тероризам и организовани криминал, ФПН, 2003/2004
- Guillaume, G (July 2004) „*Terrorism and International Law*“, The International and Comparative Law Quartely, Vol 53. No3,
- Hoffman, B. (1988) *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York,
- Krieken, Van P. J (2002).: *Terrorism and the International Legal Order: With Special Reference to the UN, the EU and Cross-Border Aspects* – Hague: T.M.C. Asser Press

- Reisman, M. W. (1999) *International Legal Responses to Terrorist*, *Huston Journal of International Law*, Vol. 22,
- Stern, J (1999). *The Ultimate Terrorist*, Harvard University Press
- Rempel, J (2001) *Terrorism, International Law and International justice*, www.mcc.org/respub/un/2001/10/Oct/terrorism.htm
- Volker, R: *The Role of International Conventions and General International Law in the Fight against Terrorism*; Conference "Terrorism as a challenge for National and International Law", Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg, 23-25.1. 2003, <http://edoc.mpil.de>
- Тодоровић. В: *Патно право и безбедност: 69 мултилатералних међународних конвенција и других аката*. Београд: Службени гласник
- Turack. D.C. (Summer 98) „*Terrorism and International Law, Terrorism and Political Violence*„, Vol. 10 issue 2
- Weiss. P. (2002) „*Terrorism, Counterterrorism and International Law*“, *Arab Studies Quarterly*
- White R. J. (2002) *Terrorism, An Introduction*, Thomson, Wadsworth, *Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security versus Liberty?* Edited by Walter, C, Voneky, S, Volker, R, Schorkopf, F
- Zmeyerovsky, A. (2004) „*International Law and the Struggle Against Terrorism*“. *International Affairs*

РЕЗИМЕ

Међународно право има значајну улогу у сузбијању тероризма, јер дефинише појмове и примењује норме да би спречило поједине терористичке акте, које угрожавају безбедност и основне вредности више од једне државе, и отклонило њихове последице по односе субјеката међународног права. Међународно право је морало да одреди мерила на основу којих би се неки акти, који се сматрају терористичким, сузбијали заједничком акцијом држава.

Међународно право је било углавном усмерено на стварање антитерористичких инструмената као оквира за сарадњу међу државама како би се обезбедило да сви терористи буду пронађени, оптужени и кажњени.

Одвраћање од терористичких аката, као последица могуће репресије, постало је недовољно у времену јачања насиља и самоубилачког тероризма. Било је потребно да се међународним правним инструментима делује превентивно и обезбеди спречавање терористичких напада и стварање безбедног међународног окружења. Основни циљ инструмената за превенцију је онемогућавање приступа средствима којима терористи могу да изведу своје насилне акте. У том контексту унапређене су конвенције којима треба да се онемогући доступност експлозива, хемијско-биолошког и нуклеарног оружја, као и правни инструменти који спречавају финансирање терористичких активности.

У чланку се разматра и ефикасност антитерористичких инструмената и потреба стварања опште, свеобухватне конвенције против тероризма у Уједињеним нацијама.

Србија је ратификовала све универзалне антитерористичке конвенције и Европску конвенцију, а даје свој допринос и на друге начине у правној борби против тероризма.

Кључне речи: тероризам, међународно право, антитерористичке конвенције,

Ksenija Djuric-Atanasevski
THE ROLE OF INTERNATIONAL LAW IN THE
SUPPRESSION OF TERRORISM
SUMMARY

International law has treated the issue of terrorism with enactment of legal acts that aim to influence the behaviour, i.e. the terrorism provoked enactment and implementation of legal norms with an intention to prevent terrorists' acts and mitigate or eliminate their consequences on relationships between the international law subjects. International law had to determine criteria for assessment of some deeds, considered terrorist, on the bases of which those acts will be prevented by joint action of international community

International law was mainly aimed on creating antiterrorist instruments as a frame for cooperation between states in order to secure that all terrorists are arrested, prosecuted and punished.

Dissuasion from terroristic acts, that could be achieve by repression, have become insufficient at the time of intensification of violence and suicidally terrorism. It was necessary to prepare international law instruments that can secure prevention of terroristic attacks and createf secure international environment. The main objectiv of the instruments for prevention is to disable the access to the means by which the terrorists can perform their violent acts. In that context, conventions, that should deny the access to the explosives, chemical and nuclear weapon, have been improved, as well as instruments of law which prevent financing of terrorist activities.

This article considers, also, efficiency of antiterrorist instruments and the needs for creation of general, comprehensive convention against terrorism in the United Nations.

Serbia has ratified all universal antiterrorist conventions as well as the Eurpean Convention. Serbia is also giving its contribution in other ways in a legal struggle against terrorism.

Key words: terrorism, international law, antiterrorist conventions